

УДК 657.36:336.274

О. В. Гудимакандидат економічних наук, доцент
Класичний приватний університет**ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ
ЗІ СПИСАННЯ БЕЗНАДІЙНОЇ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ**

У статті досліджено та проведено аналіз основних напрямів зі списання безнадійної кредиторської заборгованості та особливостей відображення цих операцій у бухгалтерському обліку, які пов'язані з визначенням доходів діяльності підприємств, реалізованих у міжнародних стандартах обліку та звітності, знання та розуміння яких у подальшому допоможе здійснити їх упровадження.

Ключові слова: безнадійна кредиторська заборгованість, дохід, контрагенти, зобов'язання, збиток, прострочена кредиторська заборгованість.

I. Вступ

Нестабільність і недостатня визначеність розвитку економіки України, міжнародна фінансова криза збільшують проблеми, що склалися в системі відносин між суб'єктами господарювання в контексті комерційного кредитування. Трапляються ситуації, коли підприємство не виконує взяті на себе зобов'язання відносно свого контрагента й стає боржником, тобто має кредиторську заборгованість. Кошти, виражені в грошовій формі, що не були в установлені терміни повернуті кредиторам, вважають простроченою кредиторською заборгованістю. З цього випливає актуальність теми, яка визначає передумови виникнення кредиторської заборгованості та шляхи її погашення й правильного списання.

Велику увагу проблемам кредиторської заборгованості приділяли як українські, так і зарубіжні науковці. Серед них варто виокремити праці Л. Бернстайна, Р. Брейлі, М. Білухи, Е. Бріггема, Ф. Бутинця, С. Голова, Дж. К. Ван Хорна, Е. Вілсона, О. Волинця, В. Гуліна, І. Ємельянова, І. Єфремова, Ю. Ігумнова, М. Козлової, Н. Коломійця, Д. Лаптевої, Р. Майданика, М. Макмінна, Л. Ніколенко, І. Я. Омецінської, В. Палія, О. Петрика, О. Петрука, В. П'ятакової, М. Пятова, І. Рильника, С. Свірко, Я. Соколова, О. Солдаткіної, С. Хелферта та ін.

Проте варто зауважити, що основні напрями зі списання безнадійної кредиторської заборгованості та особливості відображення цих операцій у бухгалтерському обліку пов'язані з визначенням доходів діяльності підприємств, реалізованих у міжнародних стандартах обліку та звітності, знання та розуміння яких у подальшому допоможе здійснити їх упровадження, що характеризується масштабністю напрямів удосконалення, які визначаються тенденціями розвитку суспільно-економічних відносин.

Така ситуація дає змогу проводити дослідження в контексті окремого напрямку, наприклад, дослідження та аналіз основних напрямів зі списання безнадійної кредиторської заборгованості та особливості відображення цих операцій у бухгалтерському обліку.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення та розгляд особливостей відображення операцій зі списання безнадійної кредиторської заборгованості та їх відображення в обліку та звітності.

III. Результати

Під "кредиторською заборгованістю" розуміють не що інше, як зобов'язання підприємства перед іншими юридичними й фізичними особами. Так, згідно з п. 3 НП(С)БО 1, зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій, і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [4].

Прострочена кредиторська заборгованість – це кошти, які були отримані боржником від кредитора на підставі різного роду договорів і не були повернуті в установлені умовами угоди термін [1].

Після того, як термін повернення грошових коштів минув, контрагент за договором, який не виконав його умови, набуває статусу боржника. З цього моменту сторони договірних відносин мають назву "боржник" і "кредитор".

Для кредитора заборгованість має подвійне значення. По-перше, вона є безсумнівним збитком. У цьому випадку грошові кошти були віддані, але не були повернені. По-друге, вона може бути вписана в статтю доходів. При оподаткуванні для кредитора цей факт відіграє важливу роль. Однак для того, щоб визначення прострочених боргів як доходів було проведено грамотно, кредитору необхідно знати, як списати кредиторську заборгованість.

Розгляду вимагає процедура списання заборгованості з погляду її формального відображення. Для того, щоб списання можна було вважати проведеним згідно зі встановленою процедурою, кредитор повинен оформити такі документи:

- розпорядження (наказ) керівника організації-кредитора;
- акт про проведення інвентаризації [3].

Акт про проведення інвентаризації повинен бути доповнений чітким описом активів, які безпосередньо мають відношення до суми боргу. Формально така сума заборгованості відображається в графі “Інші доходи”. Переведення грошових сум до категорії інших доходів можливе лише в разі визнання заборгованості безнадійною. Для визнання боргу необхідне винесення певного акта або іншого документа. Достатнім є підтвердження факту закінчення терміну позовної давності за договором.

З метою оподаткування списання простроченої кредиторської заборгованості має першочергове значення в аспекті ПДВ та податку на прибуток.

Необхідно зазначити, що списання заборгованості, за якою минув строк пред’явлення вимог, зовсім не означає анулювання такого боргу. Після проведення процедури списання в установленому законом порядку заборгованість відображається в бухгалтерській звітності протягом п’яти років.

При списанні простроченої кредиторської заборгованості підприємство формує доходи на всю суму такої заборгованості без коригування фінансового результату до оподаткування в податковому обліку [2].

Списання з балансу кредиторської заборгованості відбувається одночасно з визнанням цього зобов’язання іншим операційним доходом того періоду, в якому зобов’язання визнано таким, що не підлягає погашенню, з відображенням у рядку 2120 Звіту про фінансові результати (форма № 2). Показник цього рядка враховують при визначенні фінансового результату до оподаткування, він впливає таким чином на об’єкт оподаткування податком на прибуток.

Якщо платник податку при придбанні товарів/послуг на підставі отриманої податкової накладної сформував податковий кредит, але такі товари/послуги не підлягають погашенню через ліквідацію контрагента, то в податковому періоді, в якому відбувається списання кредиторської заборгованості, платнику податку необхідно відкоригувати суму податкового кредиту. При цьому коригування податкового кредиту у вказаному випадку здійснюється на підставі бухгалтерської довідки [7].

На практиці найчастіше стикаються зі списанням кредиторської заборгованості перед постачальниками й підрядниками за

відвантаженими товарами, наданими послугами, виконаними роботами чи отриманою попередньою (авансовою) оплатою – рахунки 63 “Розрахунки з постачальниками та підрядниками” та 68 “Розрахунки за іншими операціями”.

Згідно з п. 5 П(С)БО 11 “Зобов’язання”, якщо на дату балансу раніше визнане зобов’язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду [5]. Так, під словами “не підлягає погашенню” потрібно мати на увазі випадок, коли є 100-відсоткова впевненість у тому, що заборгованість уже не погашатиметься. Зокрема, така впевненість може бути в одному з 3-х випадків:

- 1) Минув строк позовної давності й прийнято рішення не погашати борг після його закінчення.

У діяльності підприємства трапляється застосування спеціальної позовної давності тривалістю 1 рік, зокрема, до вимог:

- про стягнення штрафу, пені, неустойки (п. 1 ч. 2 ст. 258 ЦКУ) [8], які в боржника відображаються проводкою Дт 948 Кт 685;
- у зв’язку з недоліками товару (п. 4 ч. 2 ст. 258 ЦКУ) [8], що в боржника відображаються проводкою Дт 704 Кт 685 (повернення товарів);
- про відшкодування збитків у зв’язку з пошкодженням речі, що була передана в користування за договором найму (оренди) (ч. 1 ст. 786 ЦКУ) [8] – Дт 949 Кт 685.

- 2) Ліквідація юридичної особи – кредитора, якщо не допускається правонаступництво за цим зобов’язанням.

Офіційним підтвердженням ліквідації кредитора буде витяг із ЄДР, який реєстраційний орган може надавати всім зацікавленим особам у строк, що не повинен перевищувати п’яти робочих днів від дати надходження запиту.

На підставі витягу з ЄДР керівник підприємства-боржника повинен видати наказ про списання кредиторської заборгованості, а бухгалтер – скласти бухгалтерську довідку.

- 3) Прощення боргу.

Під час списання кредиторської заборгованості за п. 5 П(С)БО 11 у бухобліку визнають доходи. При цьому ознаки визнання доходів за такою операцією виникають, і, згідно з нормами п. 5 П(С)БО 15 “Дохід”, зменшуються зобов’язання та збільшуються активи підприємства.

Згідно з Інструкцією № 291, визнання таких доходів і списання зобов’язань відображаються за дебетом рахунку обліку кредиторської заборгованості (наприклад, субрахунків 631, 632, 681, 658) і за кредитом субрахунку 717 “Дохід від списання кредиторської заборгованості” – при списанні кредиторської заборгованості за операційною діяльністю, субрахунок 746 “Інші доходи” – у

разі списання кредиторської заборгованості за неопераційною діяльністю [7].

Інструкція № 291 вимагає суми заборгованостей, які списуватимуться, переводити на рахунок 61. Оскільки на дату балансу може бути невідомо про списання такої заборгованості протягом найближчих 12-ти місяців, то таке переведення здійснюємо на дату видачі керівником наказу про списання кредиторки. На прикладі довгострокових безпроцентних позик, наданих небанківськими установами, відображення в бухобліку буде таким:

- 1) переводимо довгострокову заборгованість за позиками до складу поточної: Дт 505 "Інші довгострокові позики в національній валюті" – Кт 611 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті";
- 2) списуємо заборгованість за позиками: Дт 611 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті" – Кт 717 "Дохід від списання кредиторської заборгованості" або 746 "Інші доходи".

Із 2015 р. у ПКУ вже немає таких понять, як податкові витрати й доходи, а об'єкт обкладення податком на прибуток визначається шляхом коригування бухгалтерського фінрезультату до оподаткування на різниці, передбачені р. III ПКУ.

З огляду на зазначене, доходимо таких висновків:

- коригування фінрезультату до оподаткування на суму кредиторської заборгованості р. III ПКУ не передбачено. Тобто операції з її списання визначаються згідно з П(С)БО чи МСФЗ. Тож дохід від списання кредиторки врахується у фінрезультаті до оподаткування, а той, у свою чергу, – в об'єкті обкладення податком на прибуток [6];
- умови визнання заборгованості безнадійною, передбачені пп. 14.1.11 ПКУ, якщо керуватися логікою, не поширюються на податково-прибутковий облік списання кредиторки. Це пов'язано з тим, що р. III ПКУ не передбачає жодних коригувань у частині списання кредиторки – податковий облік повністю збігається з бухгалтерським. А тому, навіть якщо в розумінні пп. 14.1.11 ПКУ така заборгованість не визнаватиметься безнадійною, то на об'єкт обкладення податком на прибуток це жодним чином не вплине.

Кредиторську заборгованість варто поділити на:

- грошову – заборгованість за отриманими товарами. Боржником є покупець. При цьому виникає запитання: чи потрібно покупцю – платнику ПДВ у разі списання такої заборгованості коригувати податковий кредит із ПДВ;

- товарну – заборгованість за отриманою попередньою (авансовою) оплатою. Боржником є продавець. Водночас виникає питання: чи потрібно продавцю – платнику ПДВ у разі списання такої заборгованості коригувати податкові зобов'язання з ПДВ.

Насамперед зазначимо: якщо покупець на дату постачання товарів був платником ПДВ, то цією ж датою він мав визнати податковий кредит із ПДВ (п. 198.2 ПКУ).

Зокрема, випадки, коли платник ПДВ може коригувати суми податкового кредиту, передбачені п. 192.1 ПКУ. Списання безнадійної кредиторської заборгованості в цьому переліку випадків немає. Тому вважаємо: під час списання кредиторської заборгованості (за якою минув строк позовної давності або в разі ліквідації кредитора) коригувати податковий кредит не потрібно.

Однак на момент списання кредиторської заборгованості за авансами така операція втрачає статус об'єкта обкладення ПДВ. Так, згідно з п. 185.1 ПКУ, об'єктом обкладення ПДВ є операції з постачання товарів і послуг. У цьому ж випадку товари чи послуги не постачатимуться, тому не буде й об'єкта обкладення ПДВ.

Наразі лишається чинним роз'яснення, згідно з яким постачальник (боржник) має право зменшити податкові зобов'язання з ПДВ у разі списання кредиторської заборгованості за отриманими аванси.

IV. Висновки

Дослідивши особливості відображення списання безнадійної кредиторської заборгованості, необхідно запропонувати шляхи попередження її виникнення: створити систему контролю за своєчасним відстеженням боргових зобов'язань (встановлення автоматизованого програмного "конструктора" для зручності обробки даних); своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості; систематично проводити інвентаризацію заборгованості; створити на підприємстві власні критерії визначення "безнадійної кредиторської заборгованості".

Оскільки наявність безнадійного зобов'язання сигналізує про порушення платіжної дисципліни та, як наслідок, позначається на іміджі, для підприємства важливо ретельно слідкувати за обліком кредиторської заборгованості.

Список використаної літератури

1. Адамович Н. Безнадійна заборгованість: відповіді на актуальні запитання / Н. Адамович // Податки та бухгалтерський облік. – 2015. – № 9 (1066). – С. 25–28.
2. Кредиторська заборгованість: від виникнення до списання. Спецвипуск // Бухгалтерія. – 2014. – № 8 – С. 11–47.
3. Литвинова Л. Л. Економічний погляд на процес управління дебіторською та кре-

- диторською заборгованостями підприємства / Л. Л. Литвинова, Н. О. Власова. – Харків : ХДУХТ, 2004. – С. 227–234.
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  5. Про затвердження Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов’язання” : Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  6. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
  7. Бухгалтер 911 : періодичне видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com>.
  8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2017.

Гудима О. В. Особенности отображения операций по списанию безнадежной кредиторской задолженности

В статье исследован и проведен анализ основных направлений по списанию безнадежной кредиторской задолженности и особенностей отображения данных операций в бухгалтерском учете, которые связаны с определением доходов деятельности предприятий, реализованных в международных стандартах учета и отчетности, знание и понимание которых в дальнейшем поможет осуществить их внедрение.

Ключевые слова: *безнадежная кредиторская задолженность, доход, контрагенты, обязательства, убыток, просроченная кредиторская задолженность.*

Hudyma O. Display Features of Operations Write-Off of Unrecoverable Accounts Payable

The article investigates and analyzes the main directions for the write-off of uncollectable accounts payable and peculiarities of the reflection of these transactions in the accounting records that relate to the definition of income of enterprise activity, implemented in international standards of accounting and reporting, knowledge and understanding which will further help to carry out their implementation.

Instability and lack of certainty of the development of Ukraine’s economy, the international financial crisis increases the problems that have developed in the system of relations between business entities regarding commercial lending. There are situations when the company does not fulfill its obligations towards its counterparty becomes a debtor, i. e. accounts payable. Funds denominated in cash, was not on time returned to creditors are considered overdue payables. This implies the relevance of the topic that defines the preconditions of accounts payable and ways of its repayment and the right of withdrawal.

The aim of the article is the identification and consideration of features of reflection of operations on write-off of uncollectable accounts receivable and their reflection in accounting and reporting.

Overdue accounts payable are funds that were received by the debtor from the lender on the basis of various kinds of contracts and was not returned within the terms of the transaction period.

Examining the features of reflection of write-offs of bad accounts payable there is a need to propose ways to prevent its occurrence is to create a system of monitoring the timely tracking of debt obligations (installation of the automated software “designer” for ease of data processing); timely monitor the ratio of receivables and payables; systematic inventory of debts; the creation of the company’s own criteria of the definition of “uncollectible accounts receivable”.

As hopeless liabilities indicates violations of payment discipline, and as a consequence affects the image, it is important to carefully monitor the accounts payable.

Key words: *hopeless payables, income, counterparties, liabilities, damages, overdue payables.*